

P ř e d k l á d a c í z p r á v a

V souladu s Plánem legislativních prací na rok 2015 předkládá ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu vládě k projednání návrh věcného záměru zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob.

Na problematiku protiprávních sterilizací bylo poprvé podrobně poukázáno ve zprávě ze šetření veřejného ochránce práv v roce 2005. Ochránce zjistil, že mnohé přezkoumávané sterilizační zákroky byly protiprávní, jelikož ženy k zákroku nedaly svobodný a informovaný souhlas. Ochránce doporučil několik opatření legislativních a metodických a do budoucna také určitá opatření reparační včetně odškodnění některých obětí. Problematice protiprávních sterilizací v České republice se věnovaly i mezinárodní lidskoprávní orgány a také Rada vlády pro lidská práva, která ve svých podnětech z let 2009 a 2012 doporučovala vládě přijmout opatření směřující k zamezení opakování těchto případů v budoucnu a vypracovat doporučený postup ohledně provádění sterilizací a také odškodnit protiprávně sterilizované osoby.

Vláda České republiky usnesením č. 1424 ze dne 23. listopadu 2009 vyslovila politování nad zjištěnými individuálními pochybeními při provádění sterilizací v rozporu se směrnicemi Ministerstva zdravotnictví o provádění sterilizace a zavázala se podniknout kroky, aby k takovýmto jednáním v budoucnu nedocházelo. Od přijetí tohoto usnesení vlády bylo přistoupeno k dílčím opatřením směřujícím k zamezení opakování podobných případů v budoucnu. Především došlo k přijetí nové právní úpravy, a to zákona č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, který dostatečně upravil jak podmínky provádění sterilizace, tak i udílení informovaného souhlasu k tomuto a podobným zákrokům. Předkládaný návrh věcného záměru zákona pak směřuje k odškodnění protiprávně sterilizovaných osob jako poslední krok nápravy problému.

I. Navrhovaná právní úprava

Navrhovaná právní úprava počítá s odškodněním všech osob, které byly protiprávně sterilizovány na území České republiky mezi 1. 7. 1966 a 31. 3. 2012. Za protiprávní pak zákon považuje zejména sterilizace, k nimž osoba nedala informovaný souhlas. Druhou skupinou oprávněných by pak byly osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, nebo jejichž způsobilost k právním úkonům byla omezena, osoby, které trpěly duševní nemocí a osoby, které byly v době zákroku nezletilé, jimž byla provedena sterilizace na základě souhlasu jejich zákonného zástupce nebo kolizního opatrovníka. Věcný záměr zákona počítá s odškodněním této skupiny, neboť dřívější právní úprava neodpovídala mezinárodním standardům práv osob nesvéprávných, resp. stížených duševní poruchou a nezletilých, jelikož dostatečně nechránila jejich zájmy v oblasti reprodukčních práv.

Oprávněným osobám dle tohoto zákona by byla přiznána paušální částka odškodnění ve výši 300.000 Kč a náhrada nákladů refertilizační operace či umělého oplodnění. Řízení o nároku na odškodnění by bylo zahájeno na návrh žadatele, rozhodováno by o něm bylo v řízení vedeném podle správního řádu. O žádosti by v prvním stupni rozhodovalo Ministerstvo zdravotnictví, ve druhém stupni pak v řízení o rozkladu ministr zdravotnictví.

Po schválení tohoto materiálu bude dále připraven a vládě předložen samotný návrh paragrafového znění zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob.

Předkládaný materiál má dopady na veřejné rozpočty, které jsou v materiálu v možné míře vyčísleny. Materiál nemá dopady na podnikatelské prostředí, na životní prostředí České republiky ani ve vztahu k rovnosti mužů a žen.

II. Výsledky meziresortního připomínkového řízení

Návrh zákona byl ve dnech 3. dubna 2014 – 27. dubna 2014 v meziresortním připomínkovém řízení se všemi připomínkovými místy stanovenými Legislativními pravidly vlády celkem bylo osloveno 19 připomínkových míst.

a) Zásadní připomínky uplatnilo celkem 7 připomínkových míst:

Ministerstvo financí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo životního prostředí, Místopředseda vlády pro vědu, výzkum a inovace, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo vnitra

Rozpory zůstávají s těmito připomínkovými místy:

Ministerstvo zdravotnictví

Ministerstvo financí

Ministerstvo zemědělství

Místopředseda vlády pro vědu, výzkum a inovace

Ministerstvo zdravotnictví

1. Nesouhlasí s východiskem věcného záměru zákona, že neexistovaly efektivní právní prostředky, kterými mohly oprávněné osoby uplatnit svůj nárok za provedení protiprávní sterilizace. Považuje navrhované řešení odškodnění pacientů, kterým byl proveden jeden typizovaný lékařský výkon, za nesystémové a bez důsledného odůvodnění odchýlení se od právních principů.

Předkladatel podotýká, že pokusy o odškodnění cestou uplatnění nároku v občanskoprávním řízení byly v drtivé většině případů vzhledem ke vznesení námítky promlčení žalovaným neúspěšné. Zdůrazňuje, že protiprávní sterilizace je závažný zásah do lidského života zasahující do většího spektra práv chráněných Listinou a EÚLP, a proto by stát měl i přes promlčení nároku odškodnění zajistit.

2. Namítá, že mu nepřísluší posuzovat působení sociálního sektoru, které je v návrhu označeno jako jedna ze skutečností, ke které bude Ministerstvo zdravotnictví přihlížet při posuzování žádostí.

Předkladatel konstatuje, že návrh je koncipován tak, že bude brán ohled pouze na působení sociálního sektoru, které bylo protiprávní a nátlakové naprosto zřejmě a jasně představovalo překročení pravomocí sociálních pracovníků a dá se považovat za jasně protiprávní a nepřípustné. V návrhu ho specifikuje jako: nátlak, přemlouvání, bezprávné výhrůžky podstatnou újmou na právech (např. odebráním dětí, odnětím sociálních dávek) či zjevně nesprávné či zkreslené poučení o následcích zákroku.

Ministerstvo financí

1. Nesouhlasí s věcným záměrem zákona jako takovým, zastává stanovisko, že vládou vyslovené politování a přijetí nové právní úpravy v podobě zákona č. 373/2011 Sb., je dostatečným řešením problematiky protiprávních sterilizací. Poškozené osoby by se měly domáhat svých nároků soudní cestou.

Předkladatel uvádí, že z důvodu promlčení nároků na náhradu nemajetkové újmy nevedlo uplatnění nároků v občanskoprávním řízení k odškodnění obětí protiprávních sterilizací. Z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv i dalších mezinárodních dokumentů přitom vyplývá právo na účinný prostředek nápravy.

2. Požaduje, aby veškeré výdaje na realizaci odškodňovacího mechanismu byly hrazeny v rámci narozpočtovaných prostředků příslušné kapitoly tj. Ministerstva zdravotnictví. **Předkladatel** namítá, že k realizaci odškodňovacího mechanismu dle návrhu zákona je nezbytné navýšit rozpočtovou kapitolu Ministerstva zdravotnictví, která v současnosti s těmito nároky ani nemůže počítat.

3. Nesouhlasí s navyšováním míst a mzdových prostředků v kapitole Ministerstva zdravotnictví na realizaci odškodňovacího mechanismu

Předkladatel na základě vyjádření Ministerstva zdravotnictví uvádí, že pro realizaci mechanismu bude nutné Ministerstvo zdravotnictví posílit o celkem 10 úředníků na prvoinstanční rozhodování a 3 úředníky na rozhodování v rozkladové komisi. Celkově lze požadované mzdové náklady odhadovat na 7.150.000 Kč ročně.

Ministerstvo zemědělství a Místopředseda vlády pro vědu, výzkum a inovace a

1. Požadují převést problematiku odškodnění protiprávně sterilizovaných osob do kompetence soudů a nikoliv ji řešit ve správním řízení.

Předkladatel konstatuje, že finanční dopady na rozpočet by vznikly, i kdyby bylo rozhodování svěřeno do kompetence soudů. Dále podotýká, že pokusy o odškodnění cestou uplatnění nároku v občanskoprávním řízení byly v drtivé většině případů vzhledem ke vznesení námitky promlčení žalovaným neúspěšné. Předkladatel si krom toho není vědom, že by existoval odškodňovací mechanismus, ve kterém poskytuje odškodnění stát, o němž nerozhoduje nejprve správní orgán.

2. Nesouhlasí s navrhovanou výší odškodnění.

Předkladatel na navrhované paušální částce odškodnění ve výši 300.000 Kč trvá. Sděluje, že její vyčíslení se opírá o výše odškodnění, které byly vyplaceny v českých kauzách i na základě rozhodnutí ESLP a je ve věcném záměru zákona na straně 23 - 24 detailně zdůvodněno.

Ministerstvo zemědělství

1. Požaduje precizovat kritéria pro přiznávání odškodnění.

Předkladatel uvádí, že kritéria není již možné více precizovat či vytvořit taxativní výčet. Zákon ostatně nemá ambici sám definovat protiprávnost sterilizace, neboť v tom vychází z právní úpravy občanského i zdravotnického práva. Při posuzování žádostí bude moci správní orgán vycházet z judikatury českých i mezinárodních soudů, které se případům protiprávních sterilizací věnovaly a vymezily, za jakých podmínek byl souhlas se zákrokem svobodný a informovaný.

2. Požaduje přesnější specifikaci počtu obětí protiprávních sterilizací, které lze pravděpodobně očekávat, i dopadů věcného záměru zákona na státní rozpočet.

Předkladatel trvá na závěru, že počet oprávněných žadatelů není možné v současné době blíže odhadnout.